

О. Д. Жученко

асп.

науковий керівник: к.ю.н., доц. Т. О. Павлова

ВИЗНАЧЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ В ЕЛЕКТРОННОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Досліджувана тема є актуальною в умовах переходу багатьох суспільних відносин в сферу електронної взаємодії, а також обрання державою курсу на розробку електронного кримінального провадження (далі – ЕКП).

Як зазначалось в попередніх дослідженнях [1, ст. 120], роль системи ЕКП повинна бути не лише у накопиченні електронних документів, але і в реалізації алгоритмів щодо безумовного дотримання вимог законодавства під час розслідування кримінальних правопорушень. Алгоритмів, які, по-перше, допоможуть уникнути порушень під час досудового розслідування, а по-друге, допомагатимуть слідчому, детективу та прокурору у прийнятті важливих рішень у кримінальному провадженні.

В якості одного з таких алгоритмів пропонується розробити функцію визначення елементів складу кримінального правопорушення та їх порівняння з диспозиціями статей Кримінального кодексу України. Так, склад кримінального правопорушення – це сукупність встановлених у кримінальному законі юридичних ознак (об’єктивних і суб’єктивних), що визначають учинене суспільно небезпечне діяння як кримінально протиправне [2, с. 85].

З даного визначення випливає роль вірного визначення елементів складу кримінального правопорушення: кваліфікація суспільно небезпечного діяння як конкретного кримінального правопорушення.

Адже, надання оцінки кримінально протиправному діянню та його кваліфікація – одне з найперших та основоположних рішень, які приймає слідчий, детектив чи прокурор у кримінальному провадженні.

Вважаємо, що однією із найголовніших функцій ЕКП повинна стати допомога у вірній кваліфікації вчиненого протиправного діяння шляхом аналізу визначених елементів складу кримінального правопорушення.

Так, при внесенні відомостей до ЄРДР правоохоронець зобов’язаний надати попередню правову кваліфікацію виявленому діянню. У рамках власної концепції ЕКП вважаємо, що на даному етапі електронна система повинна отримати від правоохоронця структуровані дані як мінімум про об’єкт та об’єктивну сторону виявленого діяння. Технічна реалізація такої функції може бути різною – від заповнення самостійно слідчим, детективом чи прокурором спеціальних форм, до автоматичного розпізнання тексту описаної події кримінального правопорушення електронною системою.

Описання події кримінального правопорушення – перше з чого повинно починатись визначення елементів складу кримінального правопорушення. Саме на цьому етапі правоохоронець виокремлює об’єктивні та суб’єктивні ознаки, що дозволяють вірно кваліфікувати кримінальне правопорушення. У системі ЕКП описання події кримінального правопорушення має стати основним джерелом для виявлення ключових слів з подальшим їх структуруванням на окремі елементи та їх ознаки.

Визначення об’єкта кримінально-протиправного посягання – не менш важливий етап. З’ясування суспільних відносин, на які здійснено протиправне посягання, а також ідентифікація потерпілого (за його наявності) відіграє важливу роль при кваліфікації діяння, адже допомагає відділити хоч схожі, однак різні за об’єктом посягання кримінальні правопорушення.

Об’єктивна сторона кримінального правопорушення займає центральне місце серед елементів його складу. Тому, саме визначенню об’єктивної сторони слід приділити найбільшу увагу. Описання суспільно небезпечного діяння в електронній системі також може допомогти слідчому у розмежуванні суміжних кримінальних правопорушень, убезпечуючи від невірної кваліфікації. Для прикладу, алгоритми системи повинні попереджувати слідчого при спробі кваліфікувати кримінальне провадження за статтею 185 КК України [3, ст. 185] (таємне викрадення чужого майна), якщо в описанні події кримінального правопорушення або його об’єктивної сторони фігурують слова «відібрав», «відкрито викрав» і т.д.

Вид і розмір шкоди, завданої кримінально-протиправним діянням також повинні бути вірно визначені правоохоронцем як під час реєстрації кримінального провадження, так і під час досудового розслідування при повідомленні особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення. Самостійно визначивши розмір такої шкоди в системі ЕКП, користувач зможе отримати від системи попередження про невірне застосування частини статті Кримінального кодексу України. Крім того, така функція убезпечить від спроби розпочати кримінальне провадження за наявності ознак адміністративного делікту.

Наступним важливим аспектом визначення елементів складу кримінального правопорушення (особливо на етапі встановлення особи правопорушника) являється аналіз ознак суб’єкта кримінального правопорушення. Ще до встановлення особи, причетної до вчинення правопорушення, вірне визначення можливого суб’єкта відіграє важливу роль у кваліфікації кримінального правопорушення. Для прикладу, такі близькі за суспільною небезпекою кримінально карані діяння як «підроблення документів» та «службове підроблення» мають абсолютно різну суть, посягають на різні суспільні відносини, а також розслідуються із застосуванням

абсолютно різних тактик [3, ст.ст. 358, 366]. Та найсуттєвішою відмінністю між цими правопорушеннями є суб'єкт кримінального правопорушення – загальний у першому випадку та спеціальний у другому.

Отож, самостійне визначення слідчим чи детективом можливого суб'єкта кримінального правопорушення, зокрема, наявності ознак спеціального суб'єкта, дасть можливість алгоритмам системи зорієнтувати користувача у вірній кваліфікації кримінального правопорушення.

На етапі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення зростає роль визначення ознак як суб'єкта правопорушення, так і суб'єктивної сторони.

Внесення слідчим, детективом або прокурором інформації про вік потенційного підозрюваного, наявність попередньо описаних ознак спеціального суб'єкта, вини, мети та мотиву вчинення кримінального правопорушення повинно стати обов'язковими діями в системі ЕКП безпосередньо під час готування повідомлення про підозру. Будь-яка розбіжність з вимогами до суб'єкта інкримінованого кримінального правопорушення забезпечить правоохоронця від притягнення до кримінальної відповідальності неналежної особи.

Таким чином, вважаємо, що застосування порівняльних алгоритмів щодо визначення елементів складу кримінального правопорушення в електронному кримінальному провадженні призведе до зменшення кількості невірної кваліфікації кримінальних правопорушень, з подальшим помилковим притягненням осіб до кримінальної відповідальності. Звісно, ідея запропонованих алгоритмів повинна пройти етапи детальної розробки та описання, що слугує завданням для подальших наукових досліджень.

Список використаної літератури

1. Жученко О. Д. До питання про передумови розроблення електронного кримінального провадження в Україні. *Правова держава*. 2019. № 33. С. 116–122.
2. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / Ю. В. Баулін та ін. Харків : Право, 2010. 456 с.
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Законодавство України. із змінами та доп. станом на 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 01.11.2020).